213; IV, 148-149; Mâverdî, *el-Aḥkâmü's-sulṭâniyye*, Küveyt 1989, s. 285-290; Ebû Ya'lâ, *el-Aḥkâmü's-sulṭâniyye*, Kahire 1966, s. 257; Şîrâzî, *el-Mühe̱zzeb*, Kahire, ts. (Matbaatu Îsâ el-Bâbî el-Halebî), II, 221-224, 265; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, IX, 36-205; X, 98, 124-136; XXIV, 2; Kâsânî, *Bedâ'iʿ*, VII, 33, 90, 134, 140; Kādîhân, *el-Fetâvâ*, III, 467; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire 1975, II, 456; İbn Kudâme, *el-Muġnî*, Kahire 1969, IX, 8, 34; a.mlf., *el-ʿUmde*, Mekke, ts., s. 575-578; Karâfî, *el-Furûḳ*, Kahire, ts. (Âlemü'l-kütüb), IV, 177-183; Ebü'l-Berekât en-Nesefî, *Kenzü'd-deḳā'iḳ* (İbn Nüceym, *el-Baḥrü'r-râ'iḳ* içinde), VII, 129, 150; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr*, IV, 1255; Fîrûzâbâdî, *Beṣâ'irü ẕevi't-temyîz*, Beyrut, ts. (Mektebetü'l-İlmiyye), II, 437; VI, 128; İbnü'l-Hümâm, *Fetḥu'l-ḳadîr* (Kahire), V, 2, 5, 186; İbn Nüceym, *el-Baḥrü'r-râ'iḳ*, VII, 3, 72, 129; Abdurrahman Şeyhîzâde, *Mecmaʿu'l-enhur*, İstanbul 1309, I, 592-712; Şevkânî, *Neylü'l-evṭâr*, VII, 126, 156-157, 161-162, 216 vd.; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr* (Kahire), IV, 3, 118, 221; V, 38-40; Bilmen, *Kamus*, III, 187-304; Zerkā, *el-Fıḳhü'l-İslâmî*, II, 605-613; Ahmed Fethî Behnesî, *Naẓariyyât fi'l-fıḳhi'l-cinâ'iyyi'l-İslâmî*, Kahire 1969; a.mlf., *es-Siyâsetü'l-cinâ'iyye fi'ş-şerîʿati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1983, s. 138-269; a.mlf., *el-ʿUḳūbe fi'l-fıḳhi'l-İslâmî*, Beyrut 1983, s. 123-164; a.mlf., *el-Mevsûʿatü'l-cinâ'iyye fi'l-fıḳhi'l-İslâmî*, Beyrut 1991, II, 207-256; a.mlf., *el-Ḥudûd fi'l-İslâm*, Kahire, ts.; Abdülazîz Âmir, *et-Taʿzîr fi'ş-şerîʿati'l-İslâmiyye*, Kahire 19... s. 13-80; Abdülhâlik en-Nevâvî, *et-Teşrîʿu'l-... nâ'î fi'ş-şerîʿati'l-İslâmiyye ve'l-ḳānûni'l-va...*, Beyrut 1974, s. 21-266; M. Ebû Zehre, *el-C...me*, Kahire 1974, tür.yer.; a.mlf., *el-ʿUḳū...*, Kahire 1974, tür.yer.; Karaman, *İslâm Hu...ku*, I, 125-158; Ebü'l-Meâtî Hâfız Ebü'l-Füt... *en-Niẓâmü'l-ʿiḳābiyyü'l-İslâmî*, Kahire 19... tür.yer.; Ahmed el-Husarî, *el-Ḥudûd ve'l-e...be*, Amman 1980; Abdülkerîm Zeydân, *el-M...ḥal*, Bağdad 1982, s. 399-414; Muhammad ...lim al-'Awwa, "The Basis of Islamic Penal Legislation", *The Islamic Criminal Justice System* (ed. M. Cherif Bassiouni), London 1982, s. 127-147; a.mlf., *Fî Uṣûli'n-niẓâmi'l-cinâ'iyyi'l-İslâmî*, Kahire 1983, tür. yer.; Subhî Mahmesânî, *en-Naẓariyyetü'l-ʿâmme li'l-mûcebât ve'l-ʿuḳūd*, Beyrut 1983, I, 117-135; Abdülfettâh Mustafa es-Sayfî, *Ḥaḳḳu'd-devle fi'l-ʿiḳāb*, İskenderiye 1985, tür.yer.; Abdülazîz el-Hayyât, *el-Müʾeyyidâtü't-teşrîʿiyye*, Beyrut 1986, s. 47-91; M. Ebû Hasan, *Aḥkâmü'l-cerîme ve'l-ʿuḳūbe fi'ş-şerîʿati'l-İslâmiyye*, Amman 1987, s. 221-419; Abdülkādir Ûdeh, *et-Teşrîʿu'l-cinâ'iyyü'l-İslâmî*, Kahire 1977, I-II, tür. yer.; Fazlurrahman, "The Concept of Ḥadd in Islamic Law", *IS*, IV/3 (1965), s. 237-251; M. Hatır Muhammed, "el-Ḥudûd ve ḥikmetü teşrîʿihâ ve eẟerü taṭbîḳihâ", *el-Mecmaʿu'l-buḥûẟi'l-İslâmiyye*, VIII/1, Kahire 1977, s. 39-92; Abdülhamîd es-Sâyih, "Naẓariyyetü'l-ḥudûd fi'l-İslâm ve ḥikmetü teşrîʿihâ", *a.e.*, s. 93-104; Hamd Ubeyd Kubeysî, "el-Ḥudûd fi'l-fıḳhi'l-İslâmî", *Mecelletü Külliyeti'l-İmâmi'l-Aʿẓam*, IV, Bağdad 1978, s. 5-132; Aly Aly Mansour, "Hudud Crimes", *a.e.*, s. 195-201; İbrahim Çalışkan, "İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Had Cezaları", *AÜİFD*, XXXI (1989), s. 367-397; B. Carra de Vaux - (J.Schacht), "Ḥadd", *EI²* (İng.), III, 20-21; "Ḥudûd", *Mv.F*, XVII, 129-152.

ALİ BARDAKOĞLU

HADÂİKU'l-HAKĀİK

(حدائق الحقائق)

Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin *eş-Şeḳā'iḳu'n-nuʿmâniyye* adlı Arapça biyografik eserine Nevʿîzâde Atâî (ö. 1045/1635) tarafından yazılan Türkçe zeyil

(bk. ATÂÎ, Nevʿîzâde; eş-ŞEKĀİKU'n-NUʿMÂNİYYE).

HADÂİKU'ş-ŞEKĀİK

(حدائق الشقائق)

Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin *eş-Şeḳā'iḳu'n-nuʿmâniyye* adlı Arapça biyografik eserinin Mehmed Mecdî Efendi (ö. 999/1591) tarafından genişletilerek Türkçe'ye yapılan tercümesi

(bk. eş-ŞEKĀİKU'n-NUʿMÂNİYYE).

el-HADÂİKU'l-VERDİYYE

(الحدائق الوردية)

ABDULLAH b. ALEVÎ

عبد الله بن علوي

bk. HADDÂD, Abdullah b. Alevî

Bâ Alevî ailesine mensup âlim, mutasavvıf ve şair.

HADDÂD, Abdullah b. Alevî

(عبدالله بن علوى الحدّاد)

Abdullāh b. Alevî b. Muhammed el-Haddâd el-Yemenî (ö. 1132/1720)

Bâ Alevî ailesine mensup âlim, mutasavvıf ve şair.

4 Safer 1044 (30 Temmuz 1634) tarihinde Hadramut'un Terîm kasabasında doğdu. Daha sonra Terîmli bir kişi tarafından, "vülide bi-Terîm imâmün kerîm" sözüyle doğumuna tarih düşülmüştür (Murâdî, III, 91). Nesebi Ca'fer es-Sâdık, Muhammed el-Bâkır ve Zeynelâbidîn silsilesiyle Hz. Hüseyin'e kadar uzandığı için "seyyid" unvanıyla anılır; diğer bazı yakınları gibi Haddâd lakabı veya Haddâdî nisbesiyle tanınır. IV. (X.) yüzyılda Basra'dan Hadramut yöresine göç eden Abdullah b. Ahmed'in oğlu Alevî'ye nisbetle Âl-i Alevî, Benî Alevî, Bâ Alevî, Aleviyyûn gibi isimlerle anılan ailesi özellikle ilim ve takvâları, telif ve tedrîs faaliyetleri, camiler ve ilmî kurumlar tesis ederek İslâm kültürünün gelişmesine yaptıkları katkılarla tanınmıştır (bk. BÂ ALEVÎ).

Haddâd, dört yaşında iken çiçek hastalığına yakalanarak gözlerini kaybetmesine rağmen güçlü hâfızası ve parlak zekâsı sayesinde öğrenimini başarıyla sürdürdü. Hıfzını ikmal edip ilk eğitimini tamamladıktan sonra fıkıh tahsiline ağırlık verdi. Aralarında Sehl b. Ahmed Bâ Hasan'ın da bulunduğu hocalardan fıkıh dersleri aldı. Ayrıca irşad alanında da kendini yetiştirdi. Seyyid Muhammed b. Alevî es-Sekkāf'la mektuplaşarak ondan tasavvuf zevki aldı. İbadet ve ahlâkıyla da temayüz eden Haddâd, gerek ilmi gerekse dinî ve tasavvufî kişiliği sayesinde devrinin en seçkin şahsiyetleri arasında yer aldı. Öğrencilerinden Muhammed b. Zeyn'in *Ġâyetü'l-ḳaṣd ve'l-murâd* adlı eserinde belirttiğine göre fıkıhta "mutlak müctehid" mertebesine ulaşan Haddâd Kur'ân-ı Kerîm'e çok zengin yorumlar getirebiliyordu (Abdullah b. Muhammed el-Kindî, s. 39). İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden pek çok kimse Terîm'e gelerek onun ilminden ve tasavvufî terbiyesinden faydalanma imkânı buldu. Aralarında oğulları Hasan ve Alevî ile Muhammed b. Şeyh el-Cifrî, Ahmed b. Zeyn el-Habeşî, Ömer b. Hâmid, Hasan b. Muhammed, Ali b. Abdullah es-Sekkâf, Ahmed b. Abdülkerîm eş-Şeccâr gibi isimlerin de bulunduğu birçok âlim Haddâd'dan öğrenim görmüştür.

Terîm'de ve çevresindeki yerleşim birimlerinde mescidler ve hayır kurumları inşa ettiren Haddâd'ın otuz altı yaşında iken gerçekleştirdiği hac ziyaretiyle diğer seyahatleri sırasında gittiği her yerde âlimler ve önemli kişiler tarafından ilgiyle karşılandığı, ilim ve irşadından faydalanıldığı, çeşitli gruplar arasında baş gösteren ihtilâfların çözümünde etkin rol oynadığı yolundaki bilgiler, onun genç yaştan itibaren saygın bir âlim haline geldiğini göstermektedir. Kaynaklarda Haddâd'ın pek çok kerâmetinden söz edilir. Ancak kendisine kerâmet atfedilmesinden hoşlanmazdı. Nitekim dostlarından birinin 1108 (1696) yılında yazdığı hayatına dair kitaptan kerâmetleriyle ilgili bölümü çıkartmıştır (Murâdî, III, 93). Kendisine Haddâdiyye adıyla bir tarikat nisbet edilir. *ed-Dürrü'l-manẓûm* adlı eserinin bir nüshasına eklenen bölümde, Haddâd'ın, bizzat Hz. Peygamber'den el aldığını, bu sayede bir hadisin sıhhatini doğrudan doğruya Resûlullah'tan öğrenme imkânına sahip olduğunu söylediği kay-

dedilir (*ed-Dürrü'l-manzûm*, Mukaddime, s. 27). Yine aynı eserde Haddâd'ın o dönemde vuku bulan istilâ ve baskı hareketlerini kınama mahiyetinde şiirler yazdığı belirtilmektedir (*a.g.e.*, s. 44 vd.). Nitekim kendisi de Yâfiîler'in baskıları yüzünden Hâvî'ye göç etti ve 7 Zilhicce 1132'de (10 Ekim 1720) orada vefat etti; naaşı Terîm'e getirilerek burada defnedildi.

Öğrencilerinden Muhammed b. Zeyn onun hakkında *Ġāyetü'l-ķaṣd ve'l-murâd fî menâķıbi'l-ķuṭbi'l-ġavs̱ ʿAbdillâh b. ʿAlevî el-Ḥaddâd* (Bombay 1885) adıyla bir eser yazmış, Ahmed b. Abdülkerîm eş-Şeccâr adlı öğrencisi de *Tes̱bîtü'l-fuʾâd* adlı eserinde hocasının çeşitli konulara dair sözlerini derlemiştir.

Eserleri. **1.** *ed-Dürrü'l-manzûm li-zevi'l-ʿuķūl ve'l-fühûm*. 150 kasideden oluşan hacimli bir divandır. İçinde İbnü'l-Fârız'ın kasidesinin vezniyle nazmedilmiş uzun bir kasîde-i tâiyye de bulunmaktadır. Eserdeki bazı bölümlerin, müellifin vefatından sonra Terîm ve çevresinde namazların ardından evrâd olarak okunduğu söylenir. Kasidelerin birçoğu için şerhler yazılmış, bir kasidesi de Hüseyin b. Muhammed Bâ Fazl tarafından tahmîs edilmiştir. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan eser (Brockelmann, *GAL*, II, 537; *Suppl.*, II, 566) Bombay'da (1302) ve Kahire'de (1302, 1304, 1927) yayımlanmıştır. *ed-Dürrü'l-manzûm*'un, Haddâd'ın torunlarından Ahmed b. Hasan'ın oğlu tarafından, Muhammed b. Zeyn'in *Ġāyetü'l-ķaṣd vel-murâd* adlı eseriyle daha başka kaynaklardan da faydalanılarak hazırlanan mukaddime mahiyetinde önemli bir ilâvenin de yer aldığı 1326 (1908) tarihli bir yazmasının faksimile neşri yapılmıştır (*ed-Dürrü'l-manzûm*, s. 3-126). Muhammed Haseneyn Mahlûf bazı tashihlerle eseri yeniden neşretmiştir (Kahire 1391). **2.** *el-Fuṣûlü'l-ʿilmiyye ve'l-uṣûlü'l-ḥikemiyye*. 1130'da (1718) telif edilen ve kırk fasıl ile bir hâtimeden meydana gelen eserin müellifin ders, vaaz ve irşad notlarından oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Eserde, başta Gazzâlî'nin *İḥyâʾü ʿulûmi'd-dîn*'i olmak üzere tasavvuf ve ahlâka dair kaynaklardan önemli ölçüde faydalanılmış, hâtime kısmında ise çeşitli âyetlerle hadislere yer verilmiş ve ünlü kişilerin sözleri derlenmiştir. Kitap, 1274 (1858) tarihli bir nüshası esas alınarak Kahire'de basılmıştır (Matbaatü'l-Halebî, ts.). **3.** *İtḥâfü's-sâʾil bi-cevâbi'l-mesâʾil*. Müellif, *ez-Zâʾiķa bi-ķırâʾati'l-ecvibeti'r-râʾiķa* adıyla da andığı (s. 4) bu eserini, ziyaret amacıyla Şibâm şehrinde bulunduğu sırada Abdurrahman b. Abdullah Bâ Abbâd adlı bir dostunun kendisine yönelttiği soruları cevaplamak üzere telif ettiğini belirtir (s. 3-4). Eğitim ve öğretimde soru sormanın âdâbına dair bir mukaddime ile başlayan eserde kelime-i tevhidin yorumu yapılmış, bu münasebetle çeşitli itikadî meseleler üzerinde durulmuş, Allah'ın huzurunda bulunmanın anlamı ve âdâbı, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih etme, pişmanlık ve tövbe, bekā, fenâ, zikir ve evrâd, semâ gibi konular üzerinde durulmuştur. Hâtime kısmında ise Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderûs'un bazı tasavvufî şiirleri izah edilmiştir. 1072 (1661) yılında tamamlanan eser Kahire'de basılmıştır (Matbaatü'l-Halebî, ts.). **4.** *Sebîlü'l-eẕkâr bimâ yemurru bi'l-insân ve yenķaḍî lehû mine'l-aʿmâr*. *Sebîlü'l-eẕkâr ve'l-iʿtibâr* adıyla da bilinir (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 566). Son kısmında 1110 yılının Şâban ayında (Şubat 1699) tamamlandığı kaydedilir. Buna rağmen eser, Serkîs tarafından yanlışlıkla 1283 (1866) civarında vefat eden Fazl b. Alevî b. Muhammed el-Hüseynî'ye nisbet edilmiştir (*Muʿcem*, I, 517). Hayatın başlangıcı, devamı ve sonunun ele alındığı eserde her insanın, Âdem'in sulbünden başlayıp kendi anne babasına kadar ulaşan intikal devresi, dünyada yaşadığı hayat, ölümünden dirilişine kadar geçen berzah dönemi, haşir ve hesap devresi, cennet veya cehennemde bulunacağı devre şeklinde beş safhadan geçeceği belirtilerek her safhayla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Eser Kahire'de basılmıştır (Matbaatü'l-Halebî, ts.; 1357). **5.** *Risâletü'l-müẕâkere maʿa'l-iḫvân ve'l-muḥibbîn min ehli'l-ḫayr ve'd-dîn*. Ahlâkî ve tasavvufî konulara dair bir mev'iza kitabı olup müellifin de belirttiği gibi (s. 41) başta Gazzâlî'nin *İḥyâʾü ʿulûmi'd-dîn*'i olmak üzere çeşitli kitaplardan yapılmış bir derlemedir. 1099'da (1688) tamamlanan eserin birkaç baskısı yapılmıştır (Kahire 1309, 1355, 1371, Matbaatü'l-Halebî, ts.). **6.** *Risâletü'l-mürîd*. Seyrü sülûkün usul ve âdâbını anlatan, dinin emir ve yasaklarına riayet etmeden sûfî olunamayacağını vurgulayan, özellikle ahlâkî erdemlere ağırlık veren eserde şeyh seçiminde kerâmete önem verilmemesi istenmekte, en iyi şeyhin sözleri ve yaşayışıyla müridine örnek teşkil eden kişi olduğu belirtilmektedir. 1071'de (1661) tamamlanan eser Kahire'de basılmış olup (Matbaatü'l-Halebî, ts.) bu baskının sonuna Haddâd'ın günlük evrâdının bir listesi de eklenmiştir. **7.** *ed-Daʿvetü't-tâmme ve't-teẕkiretü'l-ʿâmme* (*el-Vaṣıyyetü'l-Ḥaddâdiyye*) (Kahire 1304, 1371). 1114'te (1702) tamamlanan eser bir mev'iza kitabı olup Alevî b. Ahmed es-Sekkāf tarafından *ʿİlâcü'l-emrâżi'r-reddiyye bi-şerḥi'l-Vaṣıyyeti'l-Ḥaddâdiyye* adıyla şerhedilmiştir (Kahire 1303; Mekke 1317). **8.** *Risâletü'l-muʿâvene ve'l-müẓâhere* (Kahire 1309). **9.** *en-Neṣâʾiḥu'd-dîniyye ve'l-veṣâya'l-îmâniyye* (Bulak 1293; Kahire 1306, 1323, 1325, 1329, 1357). **10.** *ed-Dürerü'l-behiyye fi'l-aḫlâķi'l-marżiyye* (Bulak 1313). **11.** *Tebşıratü'l-velî bi-ṭarîķi's-sâdeti Benî ʿAlevî* (bk. Habeşî, *Fikrü'l-İslâmî fi'l-Yemen*, s. 328). **12.** *el-Mesâʾilü'ṣ-ṣûfiyye* (bk. *a.g.e.*, s. 328). **13.** *et-Tevessülât li'n-nebî* (Brockelmann, *GAL*, II, 537). **14.** *Lümʿatü'n-nibrâs fî sîreti'n-nebî* (*a.g.e.*, II, 537). **15.** *Miftâḥu's-saʿâde ve'l-felâḥ* (*a.g.e.*, II, 537). **16.** *Ḥizbü'l-fetḥ* (*a.g.e.*, II, 537). **17.** *el-Ķaṣîdetü'l-ġazeliyye*-

Ebû Bekir el-Haddâd'ın *Keşfü't-tenzîl fî taḥķîķi'l-mebâḥis̱ ve't-teʾvîl* adlı eserinin III. cildinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 190)

tü'l-ʿilmiyye. Ebû Bekir b. Semît tarafından *Tuḥfetü'l-lebîb bi-şerḥi Lâmiyyeti'l-Ḥabîb* adıyla şerhedilmiştir (Kahire 1332). **18.** *Râtibü'l-Ḳuṭb el-Ḥaddâd.* Eseri Alevî b. Ahmed b. Hasan Bâ Alevî *Buġyetü ehli'l-ʿibâdeti ve'l-evrâd ve'l-fevâ'id,* Ali b. Ahmed b. Abdullah Bâ Sûdân da *Ẕaḫîretü'l-meʿâd* adıyla şerhetmişlerdir (*a.g.e.*, II, 566).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah b. Alevî el-Haddâd, *ed-Dürrü'l-manẓûm li-ẕevi'l-ʿuḳûl ve'l-fühûm,* Kahire 1302; Şillî, *el-Meşraʿu'r-revî fî menâḳıbi's-sâdeti'l-kirâm âli Ebî ʿAlevî* [baskı yeri yok], 1402/1982, II, 396-401; Abdullah b. Muhammed el-Kindî, *Riḥletü'l-eşvâḳı'l-ḳaviyye ilâ mevâṭıni's-sâdeti'l-ʿAleviyye* (Abdullah b. Muhammed es-Sekkâf, *Taʿlîḳāt* içinde), [baskı yeri yok], 1405; Murâdî, *Silkü'd-dürer,* III, 91-93; Serkîs, *Muʿcem,* I, 189-190, 517, 1032; II, 1352; Brockelmann, *GAL,* II, 537; *Suppl.,* II, 388, 566; Ziriklî, *el-Aʿlâm,* IV, 240; Kehhâle, *Muʿcemü'l-mü'ellifîn,* VI, 85; Habeşî, *Fikrü'l-İslâmî fi'l-Yemen,* s. 328-329; a.mlf., *Fihrisü maḫṭûṭâti baʿżi'l-mektebâti'l-ḫâṣṣa fi'l-Yemen,* London 1994, s. 112, 157, 170-171, 182; M. Îsâ Sâlihiyye, *el-Muʿcemü'ş-şâmil li't-türâşi'l-ʿArabiyyi'l-maṭbûʿ,* Kahire 1993, II, 167-168.

 MUSTAFA ÇAĞRICI

HADDÂD, Ebû Bekir
(أبوبكر الحدّاد)

Radıyyüddîn Ebû Bekr
b. Alî b. Muhammed el-Haddâd
(ö. 800/1398)

Hanefî fakihi.

Yemen'de Zebîd'in bir köyü olan Abbâdiye'de doğdu. Haddâdî nisbesiyle de anılır. Babasından, ayrıca Ali b. Nûh, Ali b. Ömer el-Alevî ve Ebû Bekir b. Ali el-Hâmilî'den ders okudu. Kendisi de Zebîd'de birçok ilim adamı yetiştirdi. *el-ʿAḳīḳu'l-Yemânî*'nin müellifi Abdullah b. Ali ed-Damedî, Yemenli âlimlerden Hanefî mezhebine dair en çok eser veren kişinin Haddâd olduğunu söyler. Şevkânî de onun eserlerinin yirmi cildi bulduğunu kaydeder. Haddâd 6 Cemâziyelevvel 800'de (25 Ocak 1398) Zebîd'de vefat etti ve orada defnedildi.

Eserleri. 1. *es-Sirâcü'l-vehhâc.* Kudûrî'nin *el-Muḫtaṣar*'ına yaptığı şerh olup sekiz ciltir (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL,* I, 183; Sezgin, I, 454). Kâtib Çelebi, Birgivî'nin bu kitabı muteber olmayan eserlerden saydığını söyler (*Keşfü'ẓ-ẓunûn,* II, 1631). Ahmed b. Muhammed b. İkbâl, eserdeki tekrarları çıkararak meydana getirdiği kitaba *el-Baḥrü'z-zâḫir* adını vermiştir (*a.e.*, II, 1631). **2.** *el-Cevheretü'n-neyyire. es-Sirâcü'l-vehhâc*'ın muhtasarı olup iki cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1301, 1306, 1314, 1323; Kahire 1322; Delhi 1327; Lahor 1328). **3.** *Sirâcü'ẓ-ẓalâm ve bedrü't-temâm.* Müellifin hocalarından Hâmilî'nin fıkha dair *Dürrü'l-mühtedî ve ẕuḫrü'l-muḳtedî* adlı manzumesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 195, Lâleli, nr. 1051; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL Suppl.,* I, 646). **4.** *en-Nûrü'l-müstenîr.* Necmeddin en-Nesefî'nin hilâf konusundaki *Manẓûmetü'n-Nesefiyye*'sinin şerhidir (*a.g.e.*, I, 761). **5.** *Keşfü't-tenzîl fî taḥḳīḳi'l-mebâḥiş ve't-te'vîl.* Kur'ân-ı Kerîm'in bir tefsiridir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 190, Fâtih, nr. 396, 397, Esad Efendi, nr. 150, Lâleli, nr. 154, Süleymaniye, nr. 125, Musallâ Medresesi, nr. 1910/II, Çorlulu Ali Paşa, nr. 29; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL,* II, 241; *Suppl.,* II, 250, 985). Şevkânî, bu eserin kendi çağında *Tefsîrü'l-Ḥaddâd* diye meşhur olduğunu yazmaktadır. **6.** *Şerḥu Kitâbi'n-Nafaḳāt* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3729/29). **7.** *Şerḥu Ḳaydi'l-evâbid fi'l-luġa.* İsmâil b. İbrâhim er-Rabaî'nin kasidesinin şerhidir (*Keşfü'ẓ-ẓunûn,* II, 1367). **8.** *er-Raḥîḳu'l-maḫtûm.* Fıkha dair *Ḳaydü'l-evâbid* adlı eserin şerhidir (*a.g.e.*, II, 1367).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Hasan el-Hazrecî, *el-ʿUḳūdü'l-lü'lü'iyye* (nşr. M. Besyûnî Asel), Kahire 1329-32/1911-14; II, 296, 316; *Keşfü'ẓ-ẓunûn,* I, 446; II, 1367, 1488, 1631, 1868; Şevkânî, *el-Bedrü'ṭ-ṭâliʿ,* I, 166; Serkîs, *Muʿcem,* I, 746; Brockelmann, *GAL,* I, 183; II, 241; *Suppl.,* I, 296, 646, 761; II, 250, 985; *Îżâḥu'l-meknûn,* II, 7; *Hediyyetü'l-ʿârifîn,* I, 235; Ziriklî, *el-Aʿlâm,* II, 42-43; Kehhâle, *Muʿcemü'l-mü'ellifîn,* III, 67; Sezgin, *GAS,* I, 454; Habeşî, *el-Fikrü'l-İslâmî fi'l-Yemen,* s. 208-214; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri,* İstanbul 1990, s. 89; *el-Ḳāmûsü'l-İslâmî,* II, 51.

 EBUBEKİR SİFİL

HADDÂD, Ebû Hafs

(bk. EBÛ HAFS el-HADDÂD).

HADDÂDÎ
(الحدّادى)

Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed
b. Ahmed el-Haddâdî
es-Semerkandî
(ö. 400/1010'dan sonra)

Kıraat, tefsir, Arap dili ve edebiyatı âlimi.

360'lı (971) yıllarda ilim tahsil ettiğine dair kaynaklarda yer alan bilgiler dikkate alınırsa IV. (X.) yüzyılın ikinci çeyreğinde doğduğu söylenebilir. Rey ile Nîşâbur arasındaki Kūmis bölgesinde Haddâde'de doğmuş olması veya demircilik yapması sebebiyle Haddâdî nisbesini almış olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır (Haddâdî, *el-Medḫal,* nâşirin mukaddimesi, s. 17). Ancak İbnü'l-Cezerî'nin bir yerde onu Ebû Nasr el-Haddâd şeklinde anması (*Ġāyetü'n-nihâye,* I, 556), bir yerde de oğlunun ismini Nasr b. Ebû Nasr el-Haddâd şeklinde vermesi (*a.g.e.*, II, 400), Haddâdî'nin bu nisbeyi demircilikle meşgul olması sebebiyle aldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Haddâdî'nin *el-Ġunye fi'l-ḳırâ'âti's-sebʿ* adlı eserinden nakilde bulunan kaynakların verdiği bilgiye göre müellif, yirmi yıla yakın bir süre Semerkant'ta Ebû Yahyâ Muhammed b. Süleyman el-Hayyât'ın derslerine katıldı ve ondan kırâat-i seb'ayı muhtelif rivayetleriyle okuyarak Kur'ân-ı Kerîm'i defalarca hatmetti. Bu müddet zarfında Ebü'l-Kāsım Muhammed b. Muhammed el-Füstâtî, Ebû Saîd Ca'fer b. Muhammed es-Sahtiyânî gibi âlimlerden de faydalandı. 361 (972) yılında Mekke'de Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Belhî'den İbn Kesîr kıraatini okudu.

Haddâdî Bağdat'ta Ebû Hafs el-Kettânî, Ebü'l-Kāsım ed-Darîr, Ebû Saîd es-Sîrâfî, Ebû Amr el-Ezdî, İbn Hayyeveyh Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Allâf ve *en-Nâsiḫ ve'l-mensûḫ*'un müellifi Hibetullah b. Selâme gibi âlimlerden başta kıraat olmak üzere tefsir, Arap dili ve edebiyatı dersleri aldı. 372'de (982) Basra'da Ebû Bekir Ahmed eş-Şezâî'den Bezzî'nin rivayetini okudu. Kûfe'de Ebû Abdullah Ca'fer b. Muhammed el-Herevî ve Nîşâbur'da İbn Mihrân en-Nîsâbûrî'den ders aldı. Bunlardan başka Ebû Bekir Muhammed b. Ali'den Ebû Ubeyd Kāsım b. Sellâm'ın muhtelif kıraatlerini ve Halef b. Hişâm el-Bezzâr'ın tercih ettiği kıraati, Ebû Ya'kūb ed-Dımaşkī'den Ebû Ubeyd'in *Feżâ'ilü'l-Ḳur'ân*'ını, Muhammed b. Hasan el-Kādî'den İbn Kuteybe'nin *Ġarîbü'l-ḥadîs*'ini, Halîl b. Ahmed el-Kādî'den Ebû Hanîfe'nin *el-Müsned*'ini okudu. Ebû Sa'd Abdurrahman b. Muhammed el-İdrîsî ve İbn Mencûye el-İsfahânî'den hadis dersleri aldı.

Muhtemelen Semerkant'ta vefat eden Haddâdî'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekte, ancak 400 (1010) yıllarında hayatta olduğu kaydedilmektedir.

Birçok âlimden istifade ederek kendini yetiştiren Haddâdî kıraat ilminde Semerkant'ın şeyhülkurrâsı olarak tanınmış,